

Straatgras

Berichten uit het Natuurmuseum Rotterdam

ONTMOETINGEN MET FLORA

de cypressen van villa dijkzigt

Verwaarloosd, maar niet gespeend van romantiek. Zo zou de entourage beschreven kunnen worden van het landhuis waarin het Natuurmuseum zich in 1987 vestigde.

Inmiddels is dat beeld ingrijpend veranderd. In de omgeving wordt thans vorm gegeven aan ontwikkelingen die reeds lang werden voorbereid. Alom zijn bouwactiviteiten zichtbaar. Vooraf werden bomen en struiken geroid. Een pijnlijke ontluistering die niet vermeden kon worden. Natuurlijk werden ook beplantingen gespaard. Nabij het museum was dat - behalve een fraaie esdoorn - een tweetal moerascypressen. Eén daarvan groeit in het trottoir van de benedendijkse rijweg langs de Westzeedijk, de ander op het museumterrein.

De bomen groeien graag op vochtige plaatsen, het liefst langs waterkanten of in moerassen. Met deze wens werd aanvankelijk wel rekening gehouden, maar veranderingen in de plaatselijke omstandigheden veroorzaakten een minder aantrekkelijk leefmilieu. Ze groeien dan ook niet zo uitbundig als soortgenoten die in optimale omstandigheden verkeren. Onze moerascypressen hebben een nogal samengetrokken vorm die overigens wel slank en sierlijk oogt.

Onopgemerkt en nagenoeg verscholen in het opdringende groen, deed een derde cypres pogingen in leven te blijven. Het was een schamel restant van eens een fiere boom. Zijn vorm had geen betekenis meer. Wij zullen hem dan ook niet missen.

hoboken

Naar het voorbeeld van een Engels landhuis werd de buitenplaats van de familie Van Hoboken in de vijftiger jaren van de vorige eeuw ontworpen. Het plan werd gerealiseerd op een landgoed dat zich met een oppervlakte van rond 46 hectaren (ongeveer) uitstrekte van Coolhaven tot Westersingel en van Binnenweg tot Westzeedijk. Dat er bij de aanleg van de tuin moerascypressen werden geplant is niet zo vreemd. Reeds in de 18e eeuw werden in Engeland gewassen uit Amerika ingevoerd en aangeplant, waaronder ook moerascypressen. Met Europa ontstond zelfs een levendige handel.

De landschapsstijl die bij het landhuis hoorde, kon daarom met weinig moeite worden nagevolgd.

Uiteraard werd rekening gehouden met plaatselijke omstandigheden die vooral bepaald werden door de Westzeedijk. Aan de voet van deze dijk bevond zich een bermsloot, waarvan het overtollige water door dwarsloten in de polder werd afgevoerd. Eén van deze watergangen was een scheidingssloot langs de tuin van het landhuis. De slootkanten leenden zich uitstekend voor het planten van de moerascypressen. Hun aantal is niet bekend. Het tijdstip van aanplant kan omstreeks 1860 geschat worden. De twee overgebleven cypressen kunnen dus minstens 125 jaar oud zijn.

In de loop der jaren veranderde het profiel van de Westzeedijk. De bermsloot werd gedempt. De watergang langs het buiten veranderde in een doodlopende sloot die eveneens gedicht werd. Geen wonder dat het leefmilieu van de bomen er niet op verbeterde. Ondanks deze handicap hebben de twee moerascypressen zich redelijk ont-

wikkeld. Jammer is dat de bomen werden opgesnoeid. In het trottoir begrijpelijk, op het museumterrein onverklaarbaar.

naaktzadigen

Planten (bomen en struiken) die bloemen hebben met bloembekleedsels en voorzien zijn van vruchtbeginsels met ingesloten zaadknoppen noemt men Bedektzadigen of Angiospermae. Willekeurige voorbeelden zijn de beuk of de brandnetel.

Hebben de bloemen geen bloembekleedsels en zijn de zaadknoppen niet door een vruchtbegin-sel omsloten, dan spreekt men van Naaktzadigen of Gymnospermae. In dat geval bevinden de zaden zich meestal aan de binnenzijde van schubben die een kegel vormen. De spar, maar ook de jeneverbes zijn zulke voorbeelden.

Tot de laatste groep behoort de moerascypres of *Taxodium distichum*. Zoals de naam reeds aanduidt is de boom van het geslacht *Taxodium* (=gelijkend op *taxus*) en vormt met andere verwanten de familie der *Taxodiaceae*.

Hij kan een hoogte van 30 tot 40 meter bereiken. De dikte van de stam is soms 5 meter.

De *Taxodium distichum* komt voor in het zuiden van Noord-Amerika evenals een wat slanker uitgevallen soortgenoot die *Taxodium ascendens* heet. Tenslotte is er nog de *Taxodium mucronatum* die in Mexico zijn thuisland heeft en bekend is om zijn reusachtige afmetingen. Hij heeft soms een omtrek van 35 meter en een hoogte van meer dan 40 meter. Er zijn exemplaren waarvan men aanneemt dat zij 4000 tot 5000 jaar oud zijn. De drie soorten laten hun bladscheuten in het najaar vallen.

De moerascypres wordt minstens 800 jaar oud. Tegen die tijd is de stam uitgegroeid tot een massieve zuil met voeten die op steunberen gelijken. Het wortelsysteem is een combinatie van diepgaande en horizontale wortels die de boom een grote windvastheid geven.

Hij is één van de mooiste coniferen. Vooral in de lente wanneer de bladen, met hun zachte en langwerpige "naalden", lichtgroen zijn. Maar ook weer in de herfst. Voordat zij afvallen worden de bladeren diep roodbruin. Zij zitten in twee vlakke rijen op loten die ook afvallen. De kegels zijn rond en hebben schildvormige schubben. De schors van een gezonde boom is roodachtig en geplooid.

In Nederland ziet men de moerascypres veel in parken, waar hij op vochtige plaatsen een sieraad voor de omgeving is.

andere familieleden

Tot dezelfde familie behoren vele en bekende geslachten. Nauw verwant zijn de *Sequoia* en *Sequoiadendron* ("dendron" = boom), de grootste

bomen ter wereld. Zij zijn veelal meer dan 80 meter hoog. De *Sequoiadendron giganteum* (=mammoetboom) heeft een omvang van soms 25 meter en een gewicht van 2000 ton. Er is een boom vermeld waarvan de stronk 3400 jaarringen telt. Zij groeien in de bossen van de Sierra Nevada in Californië op een hoogte van 1200 - 2500 meter.

Andere geslachten komen voor in het oosten van Azië en in Australië. De bekendste zijn de Japanse cypres en de Tasmaanse ceder.

Nog een zeer boeiend familielid is van het geslacht *Metasequoia*, waarvan men dacht dat hij sedert het Pliocen was uitgestorven. Dit geslacht bestaat uit één soort en verliest eveneens zijn bladeren. Hij lijkt sterk op de moerascypres, maar zijn takken en bladeren staan kruisgewijs en niet verspreid. Zijn wetenschappelijke naam is *Metasequoia glyptostroboides* en wordt net als de *Ginkgo* een levend fossiel genoemd. Hij werd pas 50 jaar geleden (her)ontdekt. Een Chinese botanicus trof in de Shui-sha Vallei in de provincie Hupeh een honderdtal grote exemplaren aan. Later nog een duizendtal kleine bomen die door mensen geplant werden. Behalve in China komt de boom nu als sierboom in vele landen vrij algemeen voor. Het is onvoorstelbaar dat een boom die reeds lang bekend was aan de plaatselijke bevolking, aan de aandacht van bekende plantenverzamelaars uit de 19e eeuw ontsnapte. Vermeldenswaard is zeker nog de hiervoor genoemde *Ginkgo*. Hij is de laatste vertegenwoordiger van een vroeger vormenrijke groep, die met zekerheid al in het Jura-tijdperk voorkwam - vandaar de naam levend fossiel. De evolutie had kennelijk geen vat op de ontwikkeling van deze conifeer die een ver familielid is van de moerascypres. Het is de *Ginkgo biloba* die met zijn waaiervormige platte bladeren een opmerkelijke en afwijkende vorm bezit van de overige familieleden der coniferen.

Van deze boom is een drietal exemplaren nabij de Westzeedijk geplant en wel aan de noordzijde, direct bij het begin van de afrit naar het Museumpark. Zij zijn zeer geschikt voor stadsbeplanting en waard om er even bij stil te staan.

Terugkomend op onze twee moerascypressen hoop ik dat ze hun waardige plaats zullen behouden, in een omgeving die men met genoegen betreden zal.

Voetius

post scriptum

Tijdens het schrijven van dit stukje kon ik niet voorzien dat het bouwen van de Kunsthal schade zou veroorzaken aan de cypres op het museumterrein. Ik veronderstel dat de (tijdelijke?) verlag-ing van de grondwaterstand daaraan schuldige is.

Hoe langer deze toestand voortduurt des te meer zal de boom daaronder lijden. Een belangrijke verarming in de blad(naald)-tooi is reeds zichtbaar. Financiële perikelen rondom het bouwplan zullen ongetwijfeld vertraging in de uitvoering opleveren. Te hopen is dat onze moerascypres daarvan niet het slachtoffer wordt.

V.

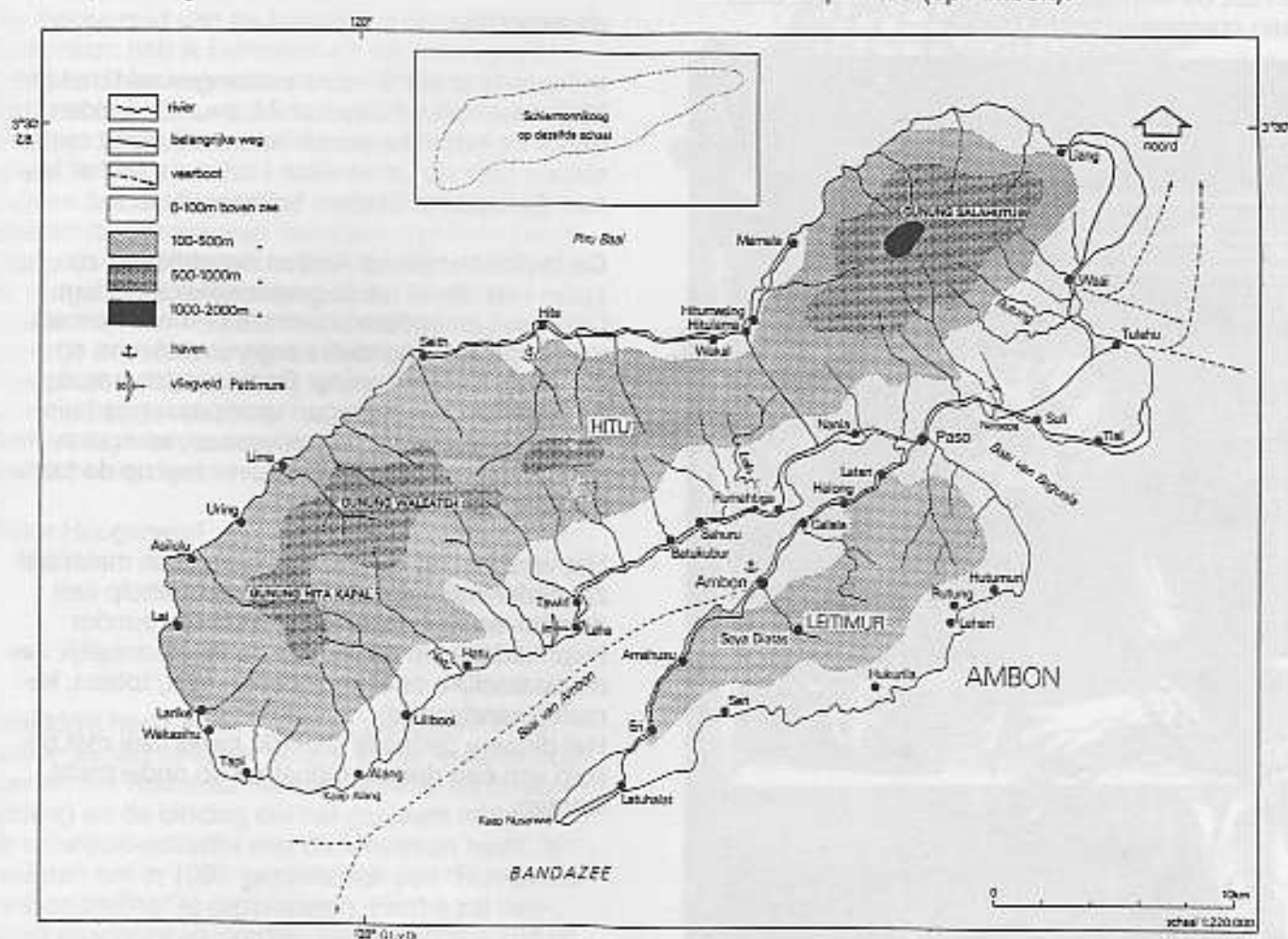
DE RUMPHIUS BIOHISTORISCHE EXPEDITIE

voorbereiding

Op 11 juli sprak ik met een goedgehumeerde Hermann Strack over de positieve ontwikkeling van zijn plannen voor de Rumphius expeditie. Eind dit jaar gaat deze bijzondere expeditie van start naar het eiland Ambon, waarvoor het idee ruim 2 jaar geleden bij Hermann geboren werd, na het lezen van het boek van G. Ballintijn: Rumphius de blinde ziener van Ambon. Andere beschikbare literatuur over Rumphius gaf Hermann's plan meer vorm. Contacten met het Nationaal Natuurhistorisch Museum te Leiden, waar voldoende ervaring in huis was na de recente Snellius-expeditie, maakten Hermann en ingewijden nog enthousiaster.

In Leiden had zich net iemand gemeld met de mededeling voor enkele jaren naar Ambon te vertrekken, Cees Heij, ook voor Hermann geen onbekende: met een bruggehoofd op Ambon werden de plannen steeds concreter, en werd de basis steeds hechter. Een plan werd opgesteld en met behulp van experts getoetst op haalbaarheid; een stichting werd in het leven geroepen: de Stichting tot Bevordering van Biohistorisch Onderzoek, met Dr. Wim Backhuys als voorzitter. Nu werd het tijd om te zorgen voor een financiële basis!

Op grond van de gemaakte plannen, de doelstelling, en een gedegen begroting, kwamen de toezeggingen binnen. Een bijdrage van het Greshoff's Rumphius Fonds, dat onderzoek op de Molukken stimuleert; een toezegging van het Rotterdams Natuurhistorisch Fonds; een financiële ondersteuning van de Indonesische luchtvaartmaatschappij Garuda in de vorm van tickets voor gereduceerde prijs en van bagage-faciliteiten; de mededeling van het Nationaal Natuurhistorisch Museum te Leiden garant te staan voor alle kosten om het verzamelde materiaal te conserveren, te verpakken en naar Nederland te krijgen; en tot slot een doorslaggevende subsidie van het Prins Bernhardfonds ter vergoeding van de kosten voor huisvesting en vervoer over land en zee ter plaatse (op Ambon).

EQUIDISTANTE KOGELPROJECTIE verspreiden 4° en 21° NB

Kaart van Ambon: het expeditiedoel